

NOVES DADES SOBRE L'ESCUPTOR LLUÍS BONIFÀS I MASSÓ (1730-1786)

Joan YEGUAS I GASSÓ

Fer una aportació a la trajectòria de Lluís Bonifàs i Massó és una tasca bastant complicada, ja que aquest escultor ha gaudit de diferents estudis per part de Cèsar Martinell, conegut arquitecte i restaurador, a qui cal destacar en la seva faceta com a un dels pares de la historiografia de l'art modern a Catalunya. Martinell féu una monografia de l'escultor a partir del seu llibre de notes manuscrit, o sigui, una mena de dietari on Bonifàs i Massó anotava els seus treballs, els cobraments i altres successos.¹ A partir d'aquesta recerca hauríem de creure que no hi ha massa espai per a les noves dades sobre l'artista, ja que Martinell repassa la gran quantitat d'obres que va executar l'escultor vallenc. Només mancaria una revisió crítica de tota la producció de Bonifàs i Massó, una tasca global que començaria per una transcripció del llibre de notes, trobar els documents contractuals de les obres, analitzar l'estil artístic i confeccionar un catàleg d'atribucions; una tasca llarga i feixuga, apropiada per algun jove investigador que comença el seu doctorat (hi ha tantes coses per fer sobre l'art del segle XVIII, i tants escultors: Josep Sunyer, Josep Pujol, Pau Costa, Pere Costa, Jacint Morató, Carles Morató, Carles Grau, Josep Prat, Carles Salas, Isidre Espinalt, Antoni Real...).

Recentment, Llobet i Portella ha trobat els documents de contracte i pagaments sobre el retaule de les Santes Espines, que Bonifàs i Massó féu per a l'església de Tàrraga.² La notícia no és nova, ja ho sabem pel llibre de notes de l'escultor. Però Llobet i Portella esmenta una informació desconeguda, l'escultor

1.- Cèsar MARTINELL, "El escultor Luis Bonifàs y Massó 1730-1786. Biografía crítica", a *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, VI-1 i VI-2, Barcelona, 1948. Vegeu també: Cèsar MARTINELL, *Llibre de notes de Lluís Bonifàs i Massó*, Valls, 1917.

2.- Josep M. LLOBET i PORTELLA, "Documents sobre quatre retaules construïts a l'església de Santa Maria de Tàrraga (1747-1768)", a *Urtx*, 15, Tàrraga, 2002, pàgs. 200-201, doc. 3, 6 i 7.

va executar una traça per un retaule dedicat a Santa Maria, a la mateixa església targarina (1765), obra que fou capitulada amb un altre escultor. L'aportació del contracte de Tàrraga, juntament amb el contracte del retaule de Golmés (facilitat per Martinell) i el contracte del retaule de les Borges Blanques (apèndix 3 del present article), ens ajuden a fer una idea del treball de l'artista. A part de l'obra principal contractada, en tots aquests casos, i deuria ser norma, es comprometia a realitzar altres obres menors, obres que no apareixen al llibre de notes però que hauria fet. Per tant, s'obriria un important capítol d'atribucions.

En el present article només ens proposem repassar les obres de Bonifàs i Massó a les comarques interiors de Lleida, en concret a l'Urgell, Pla d'Urgell, Garrigues i Noguera. Després, fer una petita aportació documental sobre la tasca de Bonifàs i Massó: notícia del contracte del retaule major de l'església de Sant Pere de Cubells, el primer pagament de l'esmentat retaule de Cubells, i l'arrendament del molí de l'oli del municipi de la Noguera per pagar a l'escultor; una procura feta per l'artista vallenc a l'argenter de Tàrraga Josep Fontanet; i el contracte per executar el retaule major de l'església parroquial de les Borges Blanques. Per últim, adjudiquem dues imatges al catàleg d'atribucions de l'artista o de la seva òrbita.

UN ESCULTOR ACADÈMIC

Lluís Bonifàs i Massó neix i mor a Valls entre 1730 i 1786, hereu d'una nissaga d'escultors procedents de Barcelona, els quals en origen, curiosament, en lloc de dir-se Bonifàs es deien Bonifaci. Triadó anomena l'escultor i altres membres de la família, com a Bonifaç, tal i com fa Martinell en l'edició del 1917.³ També com a Bonifaç, tot i que contradient els documents aportats, l'esmenta Llobet i Portella.⁴ Per la nostra part utilitzarem la variant acabada en s, o sigui, Bonifàs, perquè d'aquesta manera apareix en la documentació consultada, i així era com firmava el propi artista.

L'any 1763 Bonifàs i Massó assoleix la categoria d'acadèmic de mèrit de la *Real Academia de San Fernando* a Madrid, fundada el 1752, una titulació acadèmica que concedia un privilegi de noblesa personal amb immunitats, prerrogatives i exempcions, com el dret a portar espasa i exercir lliurement el seu art sense haver de formar part de cap gremi. Hem de tenir en compte que en el segle XVIII només hi va haver quatre escultors catalans que aconseguiren ser acadèmics: Pere Costa (1754), Carles Salas (1760), Lluís Bonifàs (1763) i el seu germà Francesc Bonifàs

3.- Joan-Ramon TRIADÓ, *L'època del Barroc, s. XVII-XVIII*, (Història de l'art català, V), Edicions 62, Barcelona, 1984, pàgs. 182 i 186; Joan Ramon TRIADÓ, *L'escultura moderna i contemporània*, (Art de Catalunya, 7), L'izard, Barcelona, 1998, pàgs. 83, 90 i 95.

4.- J. M. LLOBET PORTELLA, "Documents sobre quatre... (op., cit nota 2), pàgs. 200-201.

i Massó (1771). El fet de ser acadèmic és molt preuat per Lluís Bonifàs, ja que en els diferents documents ho esmenta de forma pomposa: *escultor y academich de mèrit / de la Real Academia de Sant Fernando ere- / gida y fundad en la Real Vila y Cort de / Madrid*.⁵

Tot i això, Bonifàs i Massó és un escultor molt tradicional, per tres raons. Primera, no treballava sol, és a dir, tenia un taller al darrere que l'ajudava a fer els retaules. Segona, el taller no es trasllada mai de Valls, vila natal i on l'escultor tenia la família. Un parell d'arguments comprovables en les reiterades referències documentals, per exemple el contracte del retaule de les Borges Blanques afirma: *anaran a buscar / lo retaulo y demás necessari per est fi en la vi- / la de Valls, y donar casa a dit escultor y sos fa- / drins y artifices*.⁶ La tercera raó és fàcilment observable a través de les fotografies de les seves obres, ja que repetia bastant sovint les tipologies dels retaules, sobretot pel que fa a l'estructura arquitectònica, fet que també es produïa en altres artistes de l'època.

LES OBRES A L'URGELL I A LES GARRIGUES

Bonifàs i Massó contracta una sèrie d'obres a les comarques interiors de l'actual província de Lleida. Entre 1755 i 1765 contracta diferents obres a l'Urgell, totes perdudes, ja sigui en les guerres carlistes del segle XIX o en la revolta del 1936. El 1755 se li encarrega el retaule de santa Tecla i sant Esteve per a l'església parroquial de Sant Martí de Maldà, obra encarregada per un fill del poble que llavors era canonge a la catedral de Tarragona, Josep Foguet; obra capitulada en 300 lliures, i pagades 330, 30 de propina. El 1759 contractava amb la confraria de l'Esperança i de la Puríssima Sang de Jesucrist de Tàrrrega un retaule per a la relíquia de les Santes Espines, per a l'església parroquial de la capital urgellenca; obra acabada el 1762, i comptes saldats el 1764 per un preu total de 400 lliures. El 1762 contractava el retaule de sant Antoni de Pàdua per a l'església parroquial de Verdú, obra que tenia el preu de 250 lliures i fou acabada el 1765. El 1762 realitza una traça per fer el retaule major d'Anglesola, cosa que féu perquè el rector, el batlle i altres veïns del poble insistiren en conèixer l'obra que havia fet a Tàrrrega, tot i que Bonifàs i Massó sabia que l'obra estava mig encarregada a Carles Morató, escultor de Solsona i recomanat pel senyor bisbe de Solsona. Però ja a Valls, treballant en la traça, se n'assabentà que el retaule havia estat capitulat per Morató, fet que va irritar Bonifàs, el qual va anar a Anglesola a buscar explicacions. Va aconseguir que li paguessin 56 lliures per la traça, i que el rector, Francesc Canet, *me demana perdo que ell avi menat, y se posa a plorar que me trancha lo cor*; les forces vives d'Anglesola li van suplicar que *jo fes dit retaule, y jo no los volge*

5.- Vegeu el document núm. 4.

6.- Vegeu el document núm. 4.

escultar. El 1765 l'abadessa Teresa Piquer li pagava 30 lliures per haver executar un parell de frontals d'altar.⁷

Entre 1760 i 1770 contracta diferents obres a les Garrigues. El 1760 contracta una imatge de sant Pere, de 5 pams i de 28 lliures de preu, amb el doctor Joan Llobera, habitant de Valls però fill de Granyena, per a l'església parroquial d'aquesta vila, segurament identificable amb Granyena de les Garrigues per les rutes que fa en aquells anys. El 1761 capitula la construcció del retaule de sant Cristòfor per a l'església de l'Espluga Calba, per un preu de 230 lliures, pagadores fins el 1765; obra perduda en un incendi el juliol del 1936. El 1763 acaba el retaule de sant Ignasi per a la població de la Granadella, destinat a un benefici fundat el 1761, en part patrocinat pel col·legi de jesuïtes de Lleida; obra perduda el 1936. El 1766 contracta el retaule major per l'església parroquial de les Borges Blanques per una enorme quantitat, 2.500 lliures, acabat el 1768; obra perduda el 1936. El 1770, el mateix comitent de les Borges Blanques li encarrega una urna per un monument de Setmana Santa, obra acabada en molt poc temps i per la quantitat de 40 lliures. També en el 1770, la parròquia dels Omellons contracta l'execució del retaule major, l'escultor havia de seguir el model del retaule de Cubells per un preu inferior, 850 lliures; el 1772, amb l'obra sense acabar, va cobrar tots els diners, per la qual cosa observa en el llibre de notes *lo que mai me avia succeyt que lo dueño me feu pendre tots los diners sens tenir la hobre acabada*.⁸

ELS RETAULES DE CUBELLS I GOLMÉS

De forma puntual va realitzar una obra a la Noguera, en concret a Cubells (fig. 6). Segons Martinell, el retaule de Cubells fou contractat el 23 de gener del 1764 amb els obrers de la parròquia de l'església de Sant Pere per un preu de 1.950 lliures.⁹ Segons el llibre d'actes municipal, l'obra fou capitulada el 22 de gener del 1764 davant d'un notari de Cubells, Bonaventura Guilla.¹⁰ El primer pagament del qual s'efectua davant el notari de Tàrraga, Ramon Borràs, pocs dies després el 16 de febrer del 1764, per la quantitat de 300 lliures; la signatura de l'època es realitza entre Joan Pere Alòs i Josep Fontanet, o sigui, entre un representant dels obrers de Cubells i el representant de Bonifàs i Massó.¹¹ Segons Martinell, l'obra fou acabada el 9 d'octubre del 1769, i va desaparèixer en la revolta del 1936. A títol de curiositat, esmentar els problemes

7.- C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifàs... (op. cit. nota 1), pàgs. 42, 141, 151-152, 159-161, 168; figs. 72, 79-80; J. M. LLOBET PORTELLA, "Documents sobre quatre (op. cit. nota 2), doc. 3, 6 i 7.

8.- C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifàs... (op. cit. nota 1), pàgs. 153, 155, 157-158, 171-172, 185-186; figs. 56, 82-84.

9.- C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifàs... (op. cit. nota 1), pàgs. 164-165 i figs. 87-90. Vegeu també: Jaume CAMPS POCH, *Cubells. El castell. El tresor artístic. Costumari antic i modern*, 1972, (edició consultada: Diputació de Lleida -Viles i ciutats, 14-, Cubells, 1993), pàgs. 103-104.

10.- Vegeu el document núm. 1.

11.- Vegeu el document núm. 2.

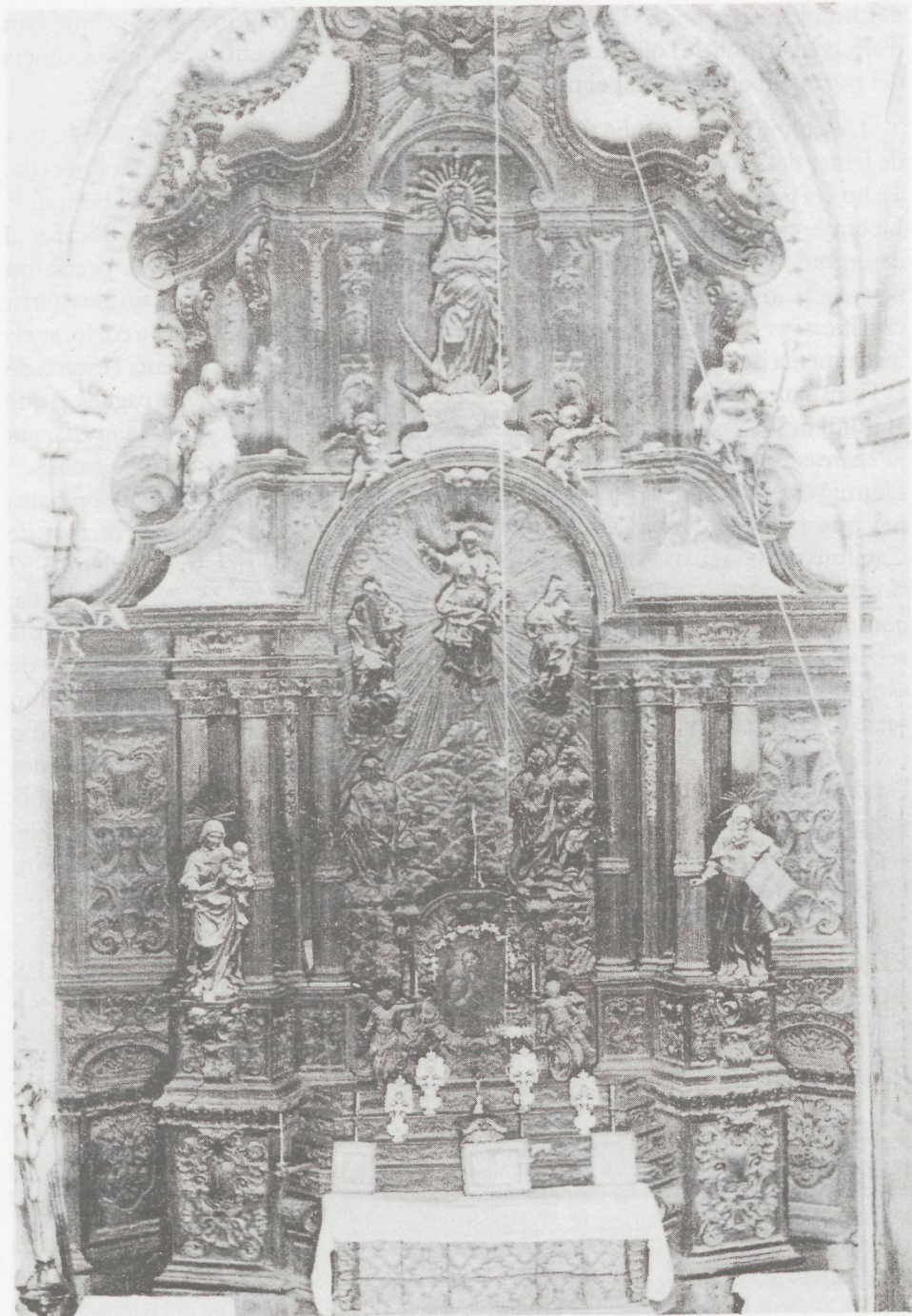

Fig. 1. Lluís Bonifàs i Massó, retaule major (1770-1776, desaparegut el 1936). Golmés, església parroquial. (Foto: C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifàs..." -op. cit. nota 1-, fig. 111).

del municipi per poder satisfer un pagament a l'any 1766, fins al punt que han d'arrendar el molí de l'oli; els regidors accepten un arrendament de 500 lliures, diners del pagament en concret, pel menys temps possible.¹²

L'escultor vallenc també féu una obra al Pla d'Urgell, en concret a Golmés. El 4 de febrer del 1770 contracta el retaule major de l'església parroquial de Golmés (fig. 1), ho fa a través del seu procurador, l'argenter de Tàrraga Josep Fontanet i Bertran.¹³ L'obra és capitulada en un preu de 1.850 lliures, en cinc pagues, i s'havia d'acabar al desembre del 1771. En el preu també s'inclouïa la realització d'altres peces: un tabernacle amb la Mare de Déu del Roser, un Crist crucificat pel cor, un altre Crist crucificat per la trona, unes sacres per l'altar, una credença o grades per a col·locar els instruments de celebrar missa. Destacar el relleu central, que representa l'escena de la Transfiguració. Sabem que Bonifàs i Massó cobra les quatre primeres pagues, ja que al juliol del 1775 els regidors del poble fan una carta de protesta: *i tenint est comu ya bestretes per dit efecte 1400 ll. al sobredit escultor, no ha cuidat de cumplir lo promes*.¹⁴ L'enuig es comprèn, ja que a partir del 1766, el poble havia demanat una rebaixa pel que fa als impostos al governador i comandant general del Principat de Catalunya, una rebaixa a un vint-i-vuitè de la producció agrícol (o sigui, un 3'57 %).¹⁵ Una rebaixa amb la qual havien afrontat un conjunt d'obres a l'església, començant per una nova arquitectura i acabant pels mobles litúrgics. Però la rebaixa seria temporal, perquè el 5 de juliol del 1774 els regidors del poble de Golmés reclamen al mateix governador i comandant esmentat una rebaixa d'un setzè (6'25 %) que tenien a un vintè desitjat (5 %).¹⁶ Així, doncs, el fet que Bonifàs i Massó hagués cobrat una quantitat important, no hagués acabat l'obra, més l'endeutament que hi havia a Golmés, deuria provocar un malestar prou raonable per queixar-se. Finalment, l'obra fou acabada a l'abril del 1776. A part del retaule, la població va gastar-se altres 25 lliures en un quadre i en la ferramenta del sagrari. El retaule va desaparèixer el juliol del 1936.¹⁷

EL CONTRACTE DEL RETAULE MAJOR DE L'ESGLÉSIA DE LES BORGES BLANQUES

El 20 de març del 1766, a la sagristia de l'església parroquial de les Borges Blanques, davant un notari de Tàrraga, es signen els capítols per la construcció

12.- Vegeu el document núm. 5. El 22 de juliol del 1766 el molí fou arrendat per un període de 9 anys, per la quantitat de *sinchenas / lliuras per pagar al scultor* (Arxiu Municipal de Cubells, *Llibre del consell*, 1744-1795, fol. 65 r.).

13.- Sobre l'instrument de procuració, vegeu el document núm. 3.

14.- C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifás..." (op. cit. nota 1), pàgs. 186-188 i apèndixs 14-15.

15.- Josep M. PALAU PALAU, *Golmés: recull històric*, Ajuntament de Golmés, Golmés, 1983, pàgs. 100.

16.- AHCC (Arxiu Històric Comarcal de Cervera), Ramon Soler, *Manual 3*, 1774, fol. 263 v.-273 r.

17.- C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifás..." (op. cit. nota 1), pàg. 187; J. M. PALAU PALAU, *Golmés: recull històric...* (op. cit. nota 13), pàgs. 101 i 186.

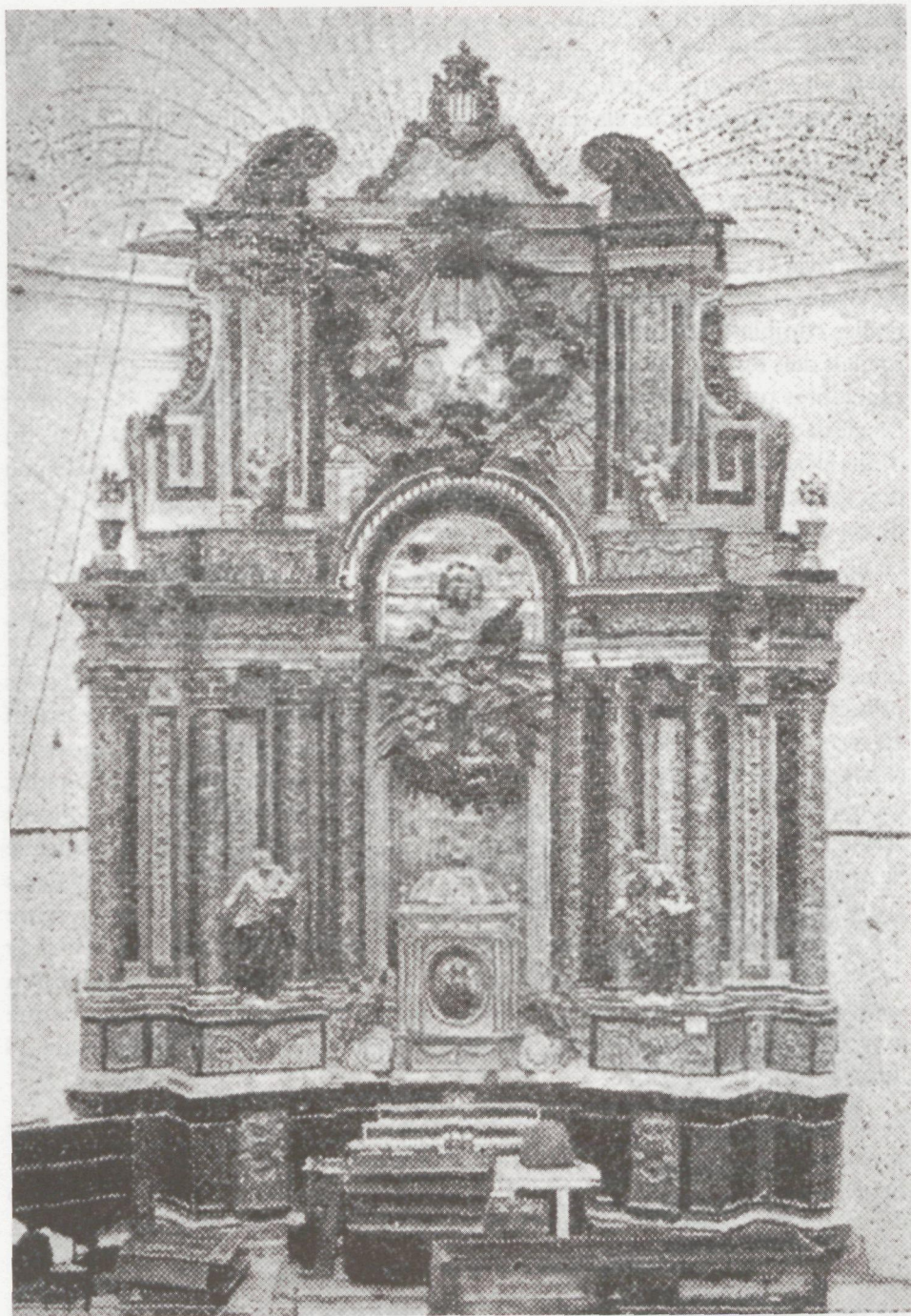

Fig. 2. Lluís Bonifàs i Massó, retaula major (1766-1769, desaparegut el 1936). Les Borges Blanques, església parroquial.
(Foto: Arxiu Manel Giné i Freixes).

del retaule major (fig. 2).¹⁸ Per una part trobem l'escultor, i per l'altra hi ha un acord entre la rectoria i l'ajuntament. Per la rectoria trobem el rector Antoni Marí, i tres preveres beneficiats: Salvador Jover, Josep Solana i Pere Joan Ricart; i per l'ajuntament hi ha els pagesos Josep Segarra i Pròsper Ricart.

A trets generals, és un contracte similar al del retaule de Golmés, o sigui, que Bonifàs i Massó s'obliga a executar un retaule segons una traça que l'escultor havia fet, i, a part, se li encomanen una altra sèrie d'obres de caire menor. A part de la traça, l'escultor havia d'afegir uns ornaments al sòcol i uns escuts heràldics de la vila sobre les portes d'accés a la sagristia. A més a més: dues credences o grades completes; un marc frontal, per posar-hi una pintura; dos jocs de sacres, un pels dies festius i un altre per cada dia; dotze canelobres, segons el model dels canelobres que hi havia a l'altar major de l'església *major* de Reus, segurament l'església prioral de Reus; dues imatges de Jesucrist crucificat amb la creu, un d'una alçada de 2 pams i l'altre de 3 pams, aquest darrer amb la peanya com el peu dels canelobres, potser per ser posat sobre la credença; i, finalment, la realització d'una clau de volta pel presbiteri.

Bonifàs i Massó havia d'acabar la fàbrica del retaule i les addicions esmentades el primer de setembre del 1768, per un preu total de 2.500 lliures, en concret, 2.000 lliures anirien a càrrec de la rectoria, i les altres 500 a càrrec de l'ajuntament. Diners que serien pagats seguint uns terminis. El primer de maig del 1766 les primeres 400 lliures, el primer de maig del 1767 altres 400 lliures, a partir d'aquí els terminis es fixen segons el treball: 600 lliures quan sigui posat el *sòcol pedestal, columnas, pilastras y quar- / nisas*, o sigui, concloure la part central del retaule, tasques que s'havien de fer pel primer de setembre del 1767; altres 600 lliures acabat i muntat el retaule, i els afegiments, tasques que s'havien de fer abans de l'esmentat primer de setembre del 1768; i les restants 500 lliures serien satisfetes al cap d'un any que seria finida l'obra. Segons el llibre de notes, el 4 de setembre del 1768 el retaule només estava realitzat fins a la cornisa, per tant hi havia un any de retard, però la feina fou acabada el 4 de juny del 1769, per la qual cosa li foren satisfetes 1.100 lliures (el pagament de 600 d'acabament i les últimes 500, que tenien un any termini); a més, l'escultor fou gratificat amb una propina de 28 lliures.¹⁹

La gratificació a l'escultor és una mostra més de la confiança i admiració que la vila de les Borges Blanques tenia vers la capacitat artística de Bonifàs i Massó. En el contracte es pot comprovar diferents comentaris i situacions que ho demostren. Hi ha esments puntuals cap al seu treball: *a la direcció del dit / escultor...*

18.- Vegeu el document núm. 4. Martinell l'havia esmentat, en concret feia referència al 20 de maig del 1766 (C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifás... -op. cit. nota 1-, pàg. 171).

19.- C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifás... (op. cit. nota 1), pàg. 171.

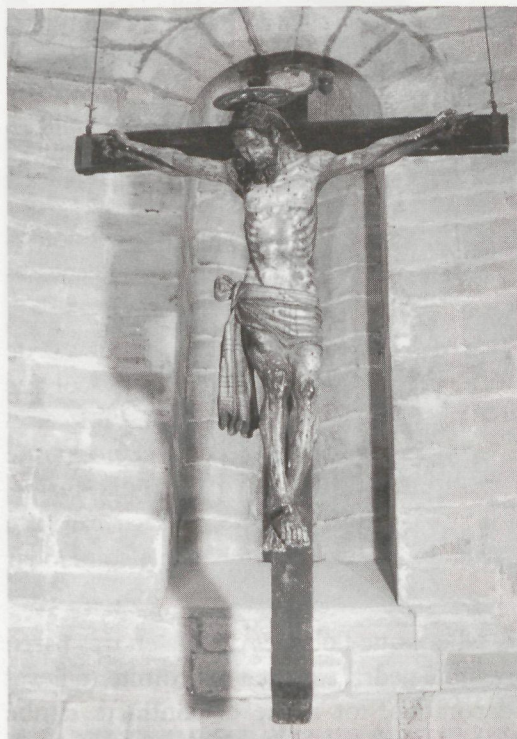

Fig. 3. Lluís Bonifàs i Massó (atribuït), Jesucrist crucificat (circa 1764-1769). Cubells, església de Sant Pere. (Foto: Joan Yeguas).

* Fig. 4. Seguidor de Lluís Bonifàs i Massó (atribuït), sant Pau? (circa 1775-1800). Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya. (Foto: Servei fotogràfic del MNAC).

a la disposició de dit escultor, a més / del que demostra en la planta. Quan es fa referència als ornaments del sòcol, s'especifica que havien de ser com bé apareixerà al mateix / escultor, que facian correspondència y armonia ab lo demás del retaule. I, per acabar-ho de reblar, li exigeixen: *deurà posar dit escultor son nom / y cognom en lo retaule, en paratge visible, / y que pugua ser vist de tothom*; o sigui, que havia de signar la seva obra als ulls del públic, perquè tothom ho sabés.

Totes les obres anirien a càrrec de Bonifàs i Massó, és a dir que dins el preu hi havia: la compra de la fusta que havia de ser *de albe blanch y de albe poll* (xop blanc i un pollancre més comú), les jornades del treball escultòric i la col·locació del retaule a l'església. Però, per la seva banda, la rectoria i l'ajuntament havien de realitzar: un sòcol arquitectònic de pedra on descansaria el retaule (un sòcol que en el contracte també s'anomena grau del presbiteri o tarima), anar a buscar el retaule a Valls, allotjar l'escultor i els membres del seu taller durant el temps que tardessin a muntar el retaule, fer bastides per al muntatge, pagar guix, ferros, aiguacuit, claus i allò necessari per a la subjecció del retaule, i deixar cavalls a l'escultor i membres del seu taller per anar i tornar de Valls per a solucionar qualsevol problema.

A partir de la fotografia del retaule, sabem que l'obra es dividia en tres parts: basament, cos i coronament. El basament de pedra, executat pel comitent, llevat d'unes petites zones amb plafons decoratius, tot i que el contracte també esmentava unes *portas de dits sòcols deurà anyadir també uns / escuts de armas de la vila*; portes que potser foren eliminades en alguna obra posterior, i l'escut s'observa al coronament. Al cos hi ha una columnata de fusta, malgrat el que pugui semblar, als peus de la qual hi ha un parell de figures (potser apòstols), i al centre l'Assumpció de la Mare de Déu titular de l'església. A la part superior trobem la Trinitat (Pare, Fill i Esperit Sant) que sostenen la corona que en breus moments aniria al cap de la Mare de Déu, corona i cap estan en la mateixa línia vertical; una parella d'angelets flanqueja l'escena.

ATRIBUCIÓ D'OBRA

Al l'església de Sant Pere a Cubells trobem un Jesucrist crucificat que presideix el presbiteri des de la restauració del 1965-1966 (fig. 3 i 5). Una peça datada erròniament per Camps Poch al segle XVI.²⁰ L'obra procedeix d'una capella lateral del temple, i s'hauria de datar cap a la segona meitat del segle XVIII. Es tracta d'una imatge de Crist crucificat, amb els braços estirats clavats a la creu, i cobert amb el *perizonium*. Cap inclinat vers la seva dreta, rostre amb els ulls tancats, amb cabellera arrissada i barba. El cos molt expressionista amb les costelles marcades, així com els músculs de braços i cames. Considerem que

20.- J. CAMPS POCH, *Cubells. El castell...* (op. cit. nota 9), pàg. 102.

Fig. 5. Lluís Bonifàs i Massó (atribuït), Jesucrist crucificat (detall, circa 1764-1769). Cubells, església de Sant Pere.
(Foto: Joan Yeguas).

Fig. 6. Lluís Bonifàs i Massó, sant Josep amb l'Infant (detall del desaparegut retaule major, 1764-1769). Cubells, església de Sant Pere. (Foto: C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifàs... -op. cit. nota 1-, fig. 90).

podria ser una peça feta per Bonifàs i Massó o el seu taller. Per una banda, en els tres contractes coneguts fins ara (els dels retaules de Tàrrega, de Golmés i de les Borges Blanques) es compromet a realitzar altres obres a part, entre les quals trobem unes figures de Jesucrist crucificat en els tres casos, cosa que potser devia ser habitual. Per altra banda, hi ha les relacions estilístiques amb la producció escultòrica de l'escultor vallenc, en concret amb les figures del mateix retaule de Cubells (fig. 6).

Al Museu Nacional d'Art de Catalunya, amb el número d'inventari 9.740, hi ha una figura de sant indeterminat, tradicionalment identificat amb un sant Pau (fig. 4 i 7). Es tracta d'una imatge dempeus, la qual vesteix túnica i a sobre mantell, que sosté amb la mà esquerra i porta lligat al coll. El seu braç dret estirat, mig enlairat, li manca un dit a la mà. L'obra té semblances amb la producció puntual d'alguna obra de l'escultor Lluís Bonifàs, en concret amb la figura de sant Pau que hi havia a l'oratori dedicat a sant Antoni de Pàdua en el "Castell" a Valls, datada el 1766 (fig. 8). Les semblances es limiten a qüestions de detall en el rostre, però el drapejat de l'obra del MNAC està molt lluny de la qualitat de Bonifàs, tot i el seu aconseguit dinamisme. Per tant, la peça seria d'un autor desconegut que potser hauria observat obres de Bonifàs.

DOCUMENT NÚM. 1.

22 gener 1764. AMCu (Arxiu Municipal de Cubells), *Llibre del consell*, 1744-1795, fol. 51v.

Dia 22 janer 1764 se son presentat los senyors regidors en presència del senyor batlle y / síndich procurador per tractar cosas conveniens al bé comú, y s'és tractat sobres / de donar lo retaulo y se a resolt lo present ajuntament de nombrar obrés, y se ha ele- / git a Pere Mollevi, Bonaventura Granullés, Josep Camps y Molins, y Pere Joan Ros y / Pere Joan Alòs, los quals acceptan dit càrrech, y en lo present ajuntament per consultors a las / personas següents Miquel Marí, Esteve Vergés, Batiste Balagueró, Ignasi Castelló, Jaume / Juan Savanes, Pau Balaguer, Miquel Ponta y Carlos Abella, y lo dit dia s'és do- / nat lo dit retaulo a Don Llohís Bonifassi scultor de Valls consent per 1.950 lliures / del qual contracte se es fet note en poder del dit Bonaventura Guilla lo dit dia."

DOCUMENT NÚM. 2.

16 febrer 1764. AHCC (Arxiu Històric Comarcal de Cervera), Ramon Borràs Borràs, *Manual 14*, 1764, fol. 56 v-57r.

Dia XVI febrer MDCCLXIII. / Sia a tos notori com jo Joseph Fontanet y Ber- / tran argenter de la present vila de Tàrrega bisbat / de Solsona, de mon grat y certa

* Fig. 7. Seguidor de Lluís Bonifàs i Massó (atribuït), sant Pau? (detall, circa 1775-1800). Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya. (Foto: Servei Fotogràfic del MNAC).

* Fig. 8. Lluís Bonifàs i Massó, sant Pau (detall del desaparegut oratori dedicat a sant Antoni de Pàdua, 1766). Valls, "Castell". (Foto: C. MARTINELL, "El escultor Luis Bonifàs... -op. cit. nota 1-, fig. 99).

sciencia firmo àpo- / ca a favor dels obrers de la obra y sacristia de la / parroquial iglesia de la vila de Cubells bisbat de Urgell / a estas cosas ausents y per ells Joan Pere Alòs altre de / dits obrers present de la quantitat de trecentas / lliuras moneda barcelonesa, las que rebo per compte y de / orde de Lluís Bonifàs escultor y academich de la / Real Academia de Sant Fernando en la vila y cort de / Madrit eregida y fundada. Y a dit Lluís Bonifàs li ser- / veixen a bon compte, y per la primera paga de aque- / llas mil noucentas y sinquanta lliuras barcelonesas que / son las mateixas que dits obres li han promesas donar / y pagar per lo preu del retaule major de dita parroquial / iglesia de Cubells. Lo modo de la paga de ditas tres- / centas lliuras es que las confesso haver rebut per mans / de dit Joan Pere Alòs obrer sobre expressat de comp- / tants real y effectivament, en presencia del nottari / y testimonis avall escrits, y per tant de ellas ab lo pre- / sent ne firmo àpoca. La qual fou feta en dita vila de / Tàrrega als setse dias del mes de febrer del any comp- / tat desde la Nativitat de Nostre Señor Jesucrist / de mil setcents sexanta y quatre essent presents per / testimonis Francesch Valeta escrivent en dita villa de / Tàrrega habitants, e jo lo nottari avall escrit / fas fe conèixer a dit Joseph Fontanet y Bertran / lo qual firma esta àpoca de sa ma propria. Y / Joseph Rigal Jové argenter. Està approbat nottarius / infrascriptus manu propria. / Joseph Fontanet y Bertran. / En poder de mi Ramon Borràs y Borràs notarius.

DOCUMENT NÚM. 3.

9 desembre 1764. AHCC, Ramon Borràs Borràs, *Manual 14*, 1764, fol. 262 r-263r.

Dia VIII desembre MDCCLXIII. / Se passe por esta escritura de poder, / como yo Luís Bonifàs y Massó escultor y acade- / mico de mérito de la Real Academia de San Fernan- / do, eregida y fundada en la Real Villa y Corte de / Madrit, natural de la villa de Valls, campo y ar- / zobispado de Tarragona, de mi espontanea vo- / luntad y cierta sciencia constituyo y ordeno / en mí procurador cierto y especial y para lo infras- / crito general assigue la especialidad, no derogue / a la generalidad, ni al contrario, a Joseph Fonta- / net y Bertran platero, natural de la villa de / Tárrega obispado de Solsona, a estas cosas pre- / sente. Para que por mí y en mí nombre, y por los / precios, i cantidades de dinero a dicho mi procurador / bien vistas, pueda ajustar y ajuste qualesquier / retablos y otras obras tocantes a mi officio de / escultor, con qualesquier comunes y parti- / culares personas, assí ecclesiasticos como seglares / y a este fin pueda dicho mi apoderado otorgar / en mi nombre las escrituras de contratas y ha- / zientos que convengan y prometer en ellas que / atenderé y cumpliré puntualmente a todo lo con- / tenido en la planta i plantas que por dicha obra / i obras se presentaren y que concluhiré aquella / i aquellas con el tiempo a dicho mi procurador bien visto, / y para su mayor firmeza y observancia pueda / dicho mi procurador obligar y obligue todos / mis bienes muebles y sitios havidos y por ha- / ver y renuncie a

las leyes de mi favor con / las demas clausulas y circunstancias en se- / mejantes escrituras de contratas poner estipu- / ladas y en especial la del juramento que / en mi alma pueda prestar. Otro si pueda per- / cibir y cobrar, perciba y cobre todas y quales- / quier cantidades de dinero, créditos, pensiones / de censos y censales, alquileres de casas y tier- / ras, precios de arriendos y de qualesquier obras / tocantes a mi officio de escultor laudemios y / otras qualesquier cosas que se me deban y deberan / en qualesquier nombres y por qualesquier causas / y razones, y de lo que rezibiere y cobrar, dar / y otorgar, de y otorgue qualesquier cartas de / pago, cessiones, cancellaciones y demás res- / guardos necesarios. Otro sí, y finalmente, / pueda comparezer y comparezca en qua- / lesquier tribunales ecclesiasticos y seglares / y allí intentar y seguir qualesquier pleytos / y causas activas y passivas principales y de apel- / lación, movidas y para moverse largamente / con el acostumbrado curso de pleytos y causas, / facultad expressa de jurar de calumnia, pres- / tar qualesquier cauciones, assí juratorias co- / mo fidejussorias, exponer clamor y reclamos, / e instar qualesquier execuciones y hazer todo / los demas que a cerca de dichas causas y su am- / plissimo curso se requiera, segun el estilo de los / mismos tribunales en donde se siguieren, sin limitación alguna, y con facultad de substituir / la presente escritura de poder revocar los substi- / tutos, nombrar de nuevos las vezes y quando le / pareziere, y generalmente pueda hazer y exercer / lo que yo haría y ejecutaría, si personalmente / me hallasse. Prometiendo estar en juicio y pa- / gar lo que fuere sentenciando y juzgando, tener por / firme y valedero todo lo que por dicho mi procura- / dor constituido y por sus substituto o substitu- / tos fuere hecho y executado, y no revocarlo en tiem- / po alguno, baxo la obligación de todos mis bienes, / y renunciación de derechos necessaria. En cuyo / testimonio otorgo la presente escritura de poder / en la prenarrada villa de Tárrega, a los nueve dias / del mes de deziembre del año contado del nazi- / miento de Nuestro Señor Jesuchristo de mil setecientos / sesenta y quatro, siendo presentes por testigos el magnífico / doctor en derechos Sebastián Cercós y Novell, en dicha villa de / Tárrega domiciliado y ciudadano honrado de Barcelona / e Ignasio Sanfeliu Labrador de la prenarrada villa / de Tárrega. E yo el notario baxo escrito doy fee / conocer a dicho Luís Bunifàs y Massó constitu- / yente, el qual firmó la presente escritura de / poder de su mano propia. / Lluís Bonifàs y Massó. / Ante mi Ramon Borràs / y Borràs notarius.

DOCUMENT NÚM. 4.

20 març 1766. AHCC, Ramon Borràs Borràs, *Manual 16*, 1766, fol. 47 r-49r.

En nom de Déu Nostre Señor sia / a tots notori, com per y entre los reverents Anton Marí / prebere y rector de la parroquial iglesia de la vila / de las Borjas Blancas bisbat de Lleyda, Salvador / Jover, Joseph Solsona, Pere Joan Ricart

preberes / y beneficiats de la expressada parroquial igle- / sia, convocats y congregats en la sacristia / de ella, ahont per a exactar semblants y altres / actes y negocis de dita reverent Comunitat acos- / tuman covocarse y congregarse, comuni- / tat tenint, y ella celebrant y representant / junt ab Joseph Segarra y Gener, y Prospero / Ricart pagesos de la nominada vila de las Bor- / jas en nom y com a elets de la concòrdia per / part del Comú de dita vila, ab sos acrehedors / censalistas de una part; y Don Lluís Bonifàs / y Massó escultor y academich de mèrit / de la Real Academia de Sant Fernando ere- / gida y fundad en la Real Vila y Cort de / Madrit, en la vila de Valls, camp y archa- / bisbat de Tarragona populat de part al- / tra, per rahó de construhir lo retaulo ma- / jor que la prenarrada parroquial igle- / sia deu fabricarse per lo nomenat Don Lluís / Bonifàs escultor, se ha convingut tractar / y pactar lo seguent. / Primo dit Don Lluís Bonifàs y Massó escultor / se obliga a fer y executar lo dit retaulo ai- / xí mateix y conforme demonstra la planta / que per est effecte se ha formada per dit / Bonifàs, y queda firmada per est y per los / relatats elets, tot a sas costas, a excepció / del plinto y contraplinto del sòcol que assò deu- / rà venir y córrer a càrrech de dita reverent Co- / munitat y de dits elets respectiva. / Item que a més del que pinta y demonstra / la planta deurà lo dit escultor en lo expres- / sat retaulo, anyadir y ajustar uns ador- / nos als sòcols, com bé apareixerà al mateix / escultor, que facian correspondència y ar- / monia ab lo demás del retaulo, y a las por- / tas de dits sòcols deurà anyadir també uns / escuts de armas de la vila. / Item a més deurà fer també dos credensas / ab sos marchs y tauletes uniformes. / Item deurà fer també a més dos imatges / de Christo Senyor Nostre Crucificat ab sas / creus corresponents, a saber lo un ab pean- / ya de la alsada de dos palms lo tot, y lo altre / de tres palms ab lo peu conforme lo peu conforme lo peu de los / candeleros, que seguidament se diran. / Item deurà fer també a més lo nomenat es- / culptor dotse candeleros conformes y ab lo ma- / teix modello ab que estan fets los candeleros / de l'altar de la iglesia major de la vila de Reus. / Item deurà fer també a més dit escultor dos / jochs de sacres, esto és unas per los dias de festas / y altrás per tot dia. / Item deurà fer així mateix a més un floró per / la bóveda del presbiteri a la direcció del dit / escultor. / Item deurà fer també a més un altre march per lo frontal, a la disposició de dit escultor, a més / del que demonstra en la planta. / Item deurà posar dit escultor son nom / y cognom en lo retaulo, en paratge visible, / y que pugua ser vist de tothom. / Item tot lo demás que sia necessari per a plan- / tar lo retaulo, a excepció del que baix se / dirà, com es aiguacuyt y claus, deurà córrer / a càrrech y expensa de dit escultor. / Item tot lo dit retaulo ha de ser fet y fabri- / cat de fusta de albe blanch y de albe poll, / qual fusta deurà córrer a càrrech y ex- / pensas de dit escultor. / Item dit escultor deurà conclourer y / acabar la fàbrica de dit retaulo, per lo pri- / mer dia del mes de setembre del any mil set- / cents sexanta y vuyt ab las parts següents, / es a saber desde terra fins sobre lo arch / de Maria Santíssima per lo primer dia de / setembre del any prop vinent de mil setcents / sexanta y set, y deurà conclourer dit retaulo, ab las

addicions sobre expressadas en sem- / blant dia del any mil setcents sexanta y vuyt. / Item dita reverent comunitat y dits elets pro- / meten donar y pagar a dit Don Lluís Boni- / fàs escultor per rahó de dit retaulo ab / las circumstàncias y addicions sobre expli- / cadas la quantitat de dos mil y sinchcen- / tas lliuras, ço és dos mil lliuras per part / de dita reverent Comunitat y cinchcentas lliuras per part / de dits elets, pagadoras a dit escultor ab esta forma, / és a saber en quatrecentas lliuras lo dia primer de / maig prop vinent del corrent any mil setcents / sexanta y sis, altrás quatrecentas lliuras en sem- / blant dia del any prop vinent de mil setcents sexan- / ta y set, siscentes lliuras després de posats y plan- / tats lo sòcol pedestal, columnas, pilastras y quar- / nisas, ab tot lo que demonstra la dita planta; altrás / siscentas lliuras después de haver acabat y plan- / tat lo tot del nomenat retaulo y addicions que / sobre se ha dit, y les restants sinchcentas lliu- / ras a compliment del dit preu al cap de un any que / serà conclòs y plantat lo dit retaulo. / Item deurà córrer a càrrech y expensas de dita / reverent Comunitat y de dits elets anaran a buscar / lo retaulo y demás necessari per est fi en la vi- / la de Valls, y donar casa a dit escultor y sos fa- / drins y artífices, tot lo temps emplearan en plan- / tar lo tot o la part de dit retaulo, com y també / fer bastidas, pagar guix, pedra, ferros y de- / mes necessari per lo dit fi, fortificació y se- / guretad de dit retaulo, subministrar també / cavalcaduras per a venir y retornar a Valls / així per dit escultor, com per sos artífices o / fadrins, ab los instruments que convinga / per lo mencionat efecte. / Item y finalment que la grau del presbiteri / y la tarima deuran ser de pedra o del que apa- / reixerà millor, però sie del que sie deurà córrer / a expensas de dita reverent Comunitat y elets. / Y per lo tant las ditas parts, lloant, aprobant, ra- / tificant y confirmant totas y senglas cosas so- / breditas, convenen y prometen la una part a la altra / ad in vicam y vicissitudinariament los sobredits capí- / tols per lo que a cada un de aquellas pertany y toca attendrer / y cumplir, tenir y observar, y en manera alguna contra- / fer o venir per qualsevol causa o rahó ab la obligació / vicissitudinària a saber per part de dits reverents preberes dels / béns reddits y emoluments de dita reverent comunitat, per part de dits / elets dels béns reddits y emoluments de dita concòrdia, per exac- / tar en estas cosas negoci alieno, y per part de dit escultor de / tots sos béns propis mobles e immobles haguts e per haver / renunciand a qualsevol llegítim dret contra estas cosas / venint y a la lley que prohibeix la general renun- / ciació ab jurament llargament que dits reverents preberes / en la forma sacerdotal y dits elets y escultor prestan / ab la deguda forma. Fet fonch est acte en dita vi- / la de las Borjas Blancas, als vint dias del mes de mars / del any comptat desde la Nativitat del Nostre Senyor Je- / sucrist de mil setcents sexanta y sis, essent presents per / testimonis Pere Segarra y Saltó y Bernat Llussà / pagesos los dos de la enunciada vila de las Borjas / Blancas. E lo nottari avall escrit fas fe co- / nèixer a dits contrahents, los quals firma- / ren est acte de sans mans proprias del / roser fer la vida. Verbum fabrica emenda- / tum positum in linea decimanona pagina / tertia, valet. Ista approbat nottarius infra- / scriptus manu propria. /

Anton Marí prebere y rector. / Salvadó Jové prebere. / Pere Joan Ricart prebere.
/ Joseph Solsona prebere. / Joseph Segarra elet. / Prospero Ricart elet. / Don Lluís
Bonifàs y Massó escultor. / En poder de mi / Ramon Borràs y Borràs notarius.

DOCUMENT NÚM. 5.

12 juliol 1766. AMCu, *Llibre del consell*, 1744-1795, fol. 65 r.

Dia dotze de juliol mil setcens sixty sis se son juntat los senyors / regidors
ab assistència del senyor batlle y síndich procurador per tractar coses / conveniens
al bé comú y se a tractat sobres que atès que lo scultor / mos porte lo retaule major,
y a causa de la mesèria tenen los par- / ticulars, no se a pogut roplegar allò que cada
qual avie ofert / de caritat per dit retaule, y ser presís lo donar la satisfació / al dit
scultor, s'és resolt lo present ajuntament de arrendar lo / molí del oli, ab lo pacte
que bestraguen sinchcentas lliuras / y a lliuraro ab aquell que per menos anys lo
farà, y després que / aniran cobrant los obrés de aquells particulars del que han
ofert / ab la promesa que ho vagen entregar als senyors regidors per / recobrar lo
comú lo que inportarà lo present arrendament del molí.

Índex general

Els arrendaments municipals de Bellpuig l'any 1798	
Josep M. Llobet i Portella	3
El teatre a Bellpuig durant l'edat moderna	
Ramon Miró i Baldrich	19
El dot d'Anna de Cardona que hipoteca les baronies de Bellpuig i Linyola	
Jaume Torres i Gros	55
El retaule de la Mare de Déu del Lliri de Vilanova de Bellpuig	
Alberto Velasco Gonzàlez	63
Noves dades sobre l'escultor Lluís Bonifàs i Massó (1730-1786)	
Joan Yeguas i Gassó	89

Il·lustració portada: Detall del retaule de la Verge del Lliri (Vilanova de Bellpuig). Foto A. Velasco

Damunt: Detall del Sant Crist de Bormio. *La Festa Santificada*. Any VII, núm. 416

Edita: Associació d'Amics de la Plana d'Urgell. - Apartat 20 - 25250 Bellpuig - Països Catalans

© els autors.

Dipòsit Legal: L. - 806 - 2002

Impremta SALADRIGUES - Ctra. de Preixana, s/n - Bellpuig.